

Андрій Коляда Andrii Koliada

Аспірант, Інститут проблем сучасного мистецтва
Національної академії мистецтв УкраїниPostgraduate student, Modern Art Research Institute
of the National Academy of Arts of Ukraine

e-mail: kolyada.andrij@gmail.com | orcid.org/0000-0003-2165-1462

Сучасний музичний театр як інструмент правозахисту «ПЕНІТА.опера» і соціальний проект «Довічно важливо»

Contemporary Music Theater as an Instrument of Human Rights Protection PENITA.opera and Vitally Important Social Project

Анотація. Розглянуто соціальний проект «Довічно важливо», присвячений довічно ув'язненим жінкам в Україні, що складається з оперної вистави, фотовиставки та серії конференцій в декількох містах України. Вивчено передумови виникнення проекту, а саме проблему ставлення до довічно ув'язнених в Україні та законодавство, яке регулює їхні права та можливість дострокового звільнення. Здійснено цілісний аналіз музичної вистави «ПЕНІТА.опера» у її зв'язку з актуальними соціальними проблемами українського суспільства. Виявлено, що сучасні мистецькі проекти є дієвим інструментом у започаткуванні важливих суспільно-політичних дискусій. Водночас нетипова тематика сучасної опери вимагає її жанрово-видової трансформації, видозміни усталених мистецьких форм. Прикметно, що короткостроковий за своїм задумом комплексний проект після його формального завершення продовжив своє життя у форматі репертуарної вистави Київської національної оперети. У висновках визначено роль соціальних мистецьких проектів у створенні поля для суспільних дискусій. Персонажі документальної опери та фотовиставки викликають емпатію у глядача, а самі мистецькі проекти об'єднують навколо себе однодумців, які через комунікаційні засоби доносять нові цінності до широких кіл суспільства, долучаються до медійної дискусії та впливають на суспільну думку та засадничі зміни в законодавстві. З початком повномасштабного російського вторгнення тема колоній, ув'язнення та пригноблення набула нової актуальності, а проект «Довічно важливо» став частиною потужного постколоніального руху в Україні.

Ключові слова: соціальне мистецтво, проект «Довічно важливо», правозахист, документальна опера, постколоніалізм.

Постановка проблеми. Прагнення українського суспільства бути частиною європейської співдружності вимагає глибоких і нерідко непростих змін в національному законодавстві. У частини доволі консервативного українського суспільства необхідність таких змін може викликати щонайменше незрозуміння, а щонайбільше — активний опір. Водночас засобом для початку важливих суспільних дискусій може стати мистецький твір, який через емоційний вплив на глядача або слухача здатен похитнути або й змінити його старі переконання та вплинути на формування нових ціннісних орієнтирів.

Одне з проблемних питань для українського суспільства — це його пенітенціарна система, зокрема ставлення до в'язнів, можливість перегляду вироків, особливо пожиттєвих, і недостатня увага до відновлення та реабілітації засуджених. Українське законодавство віддзеркалює

всі ці виклики і вимагає системних змін, для яких потрібен суспільний консенсус щодо того, що «незручні люди» також мають право брати участь у суспільному житті, а не бути виключеними з усього його простору, замкненими в колоніях за високими парканами.

Мистецький твір на відповідну тему — це один зі способів привернути увагу до засуджених людей та ініціювати широку суспільну дискусію, поставити складні питання, ба навіть залучити засуджених до спільного творчого простору. Саме тому об'єктом дослідження став соціальний мистецький проект «Довічно важливо» і здійснена в його межах музично-театральна постановка «ПЕНІТА.опера», які звертають увагу до цієї проблеми і допомагають залучити громадськість до осмислення стратегій реабілітації ув'язнених та відновлення їхніх прав та гідності.

Актуальність дослідження полягає в тому, що на матеріалі проекту «Довічно важливо» та «ПЕНІТА. опера» висвітлено проблему довічного ув'язнення жінок в Україні, оприявлено механізми впливу мистецьких творів на соціальні зміни, що покликані сприяти захисту прав і свобод кожної людини, розбудові гармонійного суспільства. Також правозахисний ракурс дозволяє по-новому поглянути на сутнісні зміни в сучасному музичному театрі та на його документальному відгалуженні. А оперний сюжет про жіночу колонію як мистецьке узагальнення з максимальною наочністю обґрунтовує необхідність постколоніальної оптики в українських гуманітарних дослідженнях.

Мета статті — дослідити механізми впливу мистецтва на соціальні зміни, а саме інструменти, за допомогою яких соціальна опера про довічно ув'язнених жінок може вплинути на суспільну думку про них, змінити усталені суспільні конвенції, що відгороджують упосліджених людей від активної участі у житті громади, прискорити відповідні зміни у законодавчо-правовому полі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Незважаючи на те що сучасна гуманітарна наука приділяє велику увагу соціальній проблематиці в мистецтві та жанровим трансформаціям у сучасній опері, для нашого дослідження головною референтною базою стала доволі активна медійна реакція на події проекту. Загалом, тексти, які інформували, рецензували та аналізували проект «Довічно важливо», можна поділити на три групи: 1) рефлексії на постановку «ПЕНІТА. опера» [6; 8; 11]; 2) правозахисні публікації про довічно ув'язнених і невідповідність українського законодавства європейським пенітенціарним стандартам [3; 4; 5; 9]; 3) статті, автори яких намагалися знайти баланс між двома сторонами — мистецькою і правозахисною — цією проблеми [1; 2; 10].

За результатами аналізу можна зробити висновок, що медійні публікації в основному позитивно оцінюють ініціативу та реалізацію проекту. Автори статей висловлюють думку, що такі проекти є необхідністю в умовах незбалансованої правової системи, яка не завжди забезпечує реабілітацію та повернення до суспільства засуджених. Варто також зазначити, що вказані публікації здебільшого зосереджені на одному конкретному проекті, їм бракує охоплення ширших контекстів як у ситуації з правозахистом та реабілітацією довічно засуджених у всій країні, так і стосовно визначення місця, яке посідає «ПЕНІТА. опера» в сучасному музичному театрі. Публічній медійній реакції також бракує критичного ставлення до проекту, суттєвих зауважень до його компонентів та способів реалізації, що може свідчити про поверховість або недостатність викликаної ним дискусії.

Отже, публікації вказують на важливість таких ініціатив, як проект «Довічно важливо», в контексті правозахисту та реабілітації довічно засуджених жінок

в Україні. Вони підкреслюють, що залучення мистецтва може стати ефективним інструментом у розв'язанні цієї проблеми. Водночас важливо і далі досліджувати й обговорювати різні аспекти цієї проблеми, щоб розробити ефективні стратегії для майбутніх соціально-мистецьких проектів. Оскільки основні події ініціативи «Довічно важливо» відбувалися протягом 2019 року, часова дистанція уможливає простеження змін, які відбулися під впливом цього проекту на українське суспільство періоду повномасштабного російського вторгнення.

Вибір методів дослідження обумовлено тим, що проект «Довічно важливо» має міждисциплінарний характер і вимагає комплексного підходу, зокрема аналізу постановки «ПЕНІТА. опера», публікацій у пресі і оцінки відповідності українського законодавства викликам сучасного суспільства (використані статистичні дані про кількість довічно засуджених жінок в Україні та їхнє становище в системі виконання покарань). Різні аспекти статті дотичні також до проблем соціології мистецтва, гендерної проблематики, інклюзивного мистецтва, що підтримує повернення дискримінованих суспільних груп до повноцінного соціального життя.

Методи дослідження спрямовані на доведення дієвості музичного театру як засобу реабілітації і ресторативного правосуддя — такого типу правосуддя, яке ґрунтується на принципі відновлення пошкодженого, а не лише покарання винних осіб. Ресторативне правосуддя передбачає участь потерпілого або обвинуваченого та інших зацікавлених сторін у процесі обговорення проблеми та визначенні шляхів її врегулювання. Мета ресторативного правосуддя полягає в тому, щоб відновити стосунки між сторонами, зменшити шкоду, запобігти повторенню злочинів, та забезпечити зміну поведінки винних осіб.

Виклад основного матеріалу. За даними офіційної статистики, українська система виконання покарань має один з найвищих показників довічного ув'язнення у світі. За даними статистики, у 2020 році в Україні налічувалося близько 3,5 тисячі довічно засуджених. Переважна більшість з них — чоловіки, які відбувають покарання за тяжкі злочини. Водночас проблема довічного ув'язнення жінок є особливо актуальною, оскільки частіше за все жінок засуджують за злочини, що пов'язані зі статевою або економічною експлуатацією.

У світі проблему довічного ув'язнення вирішують у різний спосіб. У країнах Європейського Союзу до нього звертаються у виняткових випадках, водночас є країни, де довічне ув'язнення забороняє закон. У США в деяких штатах використовують пенітенціарну пробацію як альтернативу довічному ув'язненню. Пробація дозволяє особам, які вчинили злочин, працювати та жити у своєму оточенні, є ефективним засобом ресоціалізації та реінтеграції засуджених осіб у суспільство [9].

Таким чином, довічне ув'язнення є важкою та багатоскладовою проблемою. У такій ситуації соціально-мистецькі проекти, спрямовані на правозахист та реабілітацію засуджених, стають надзвичайно важливими.

Музичний театр — це вид мистецтва, у якому поєднано музику, танець, акторську гру, сценографію та режисерське рішення. Протягом століть він виконував найрізноманітніші функції, а в останні десятиліття дедалі частіше стає інструментом соціальних змін, місцем для розмови про наріжні проблеми сучасного суспільства. Соціальна тематика сучасних музичних вистав сприяє відкритому обговоренню важливих питань сьогодення. Один із найновіших українських прикладів цього — постановка експресіоністської опери Бели Бартока «Замок герцога Синя Борода», здійснена компанією ART.RAZOM (її заснувала режисерка і продюсерка Марина Рижова) у форматі соціальної опери, коли власне оперна вистава складає одну з дій, а додатковою, не менш важливою дією стає дискусія-інтерактив про проблеми домашнього насильства — аб'юзу і газлайтингу (прем'єра вистави відбулася в Оперній студії Національної музичної академії України 2022 року, а 2023 року виставу молодого режисера Олександра Співаковського — вже у супроводі оркестру під орудою Наталії Стець, а не фортепіано — було показано на Сцені 6 київського Довженко Центру).

Важливо додати, що музичний театр є формою театрального мистецтва, в якій музика відіграє провідну роль у відтворенні емоцій та настроїв. Емоційна складова музичного театру, яку можна вважати універсальною людською мовою, сприяє залученню до цього мистецтва різних суспільних груп і страт.

Соціальному проекту «Довічно важливо» вдалося поєднати «фізиків і ліриків», власне — юристів і митців. Ідею, підтриману багатьма українськими й міжнародними організаціями, у 2018 році сформулювала драматургиня і сценаристка Тетяна Киценко. До проекту громадської організації «Театральна платформа» у різний спосіб долучилися Culture Bridges, Європейська мережа із захисту прав ув'язнених (European Prison Litigation Network), Харківська правозахисна група, Національна спілка композиторів України і Національний ансамбль солістів «Київська камерата».

Центральною частиною проекту стали п'ять показів «ПЕНІТА.опера» — двічі у Києві, а також в Одесі, Харкові і Дніпрі (2019). Спочатку Тетяна Киценко написала лібрето опери на основі її інтерв'ю з довічно засудженими жінками [7], після цього Золтан Алмаші створив музику для струнного квартету і солісток. Паралельно тривав пошук команди постановників, до якої зрештою увійшли режисер Максим Голенко, режисер з пластики і виконавець єдиної чоловічої ролі Максим Булгаков, а також сценограф Максим Афанасьєв. Незважаючи на те, що опера була створена на основі реальних історій довічно ув'язнених у Качанівській колонії

жінок, адміністрація колонії не дозволила там показ вистави нібито через те, що її перегляд може спровокувати хвилю суїцидів.

«ПЕНІТА.опера» та проект «Довічно важливо» є прикладами того, як сучасний музичний театр може впливати на суспільство та законодавчі зміни. Оперна вистава і проект загалом не тільки розповідають про проблеми та виклики, з якими стикаються жінки в колоніях, а й стають майданчиком для обговорення цих питань, сприяють налагодженню суспільного діалогу. Зрештою, такі проекти, безумовно, стають значними кроками до розв'язання цих проблем.

За своїм жанром «ПЕНІТА.опера» — це одноактна камерна опера з чіткими поділом на номери. Як заявляє один з її авторів композитор Золтан Алмаші, її форма нагадує форму зінгшпіля. Такий вид камерної опери дуже зручний для гастрольних показів, він гарантує мобільність вистави і не вимагає великих витрат на транспортування декорацій чи повторну реалізацію.

Два «квартети» дійових осіб — квартет струнних (у проектних виставах брав участь Квартет імені Левка Ревуцького у складі: Маріана Скрипа, Едуард Скрипа, Андрій Тучапець, Золтан Алмаші) та відповідні кожному його інструменту образи чотирьох ув'язнених жінок (Хороша Скрипка — Вікторія Ромашко, Погана Скрипка — Ася Середа, Альт — Лі Берлінська, Віолончель — Тетяна Лавська), а також чоловічий персонаж, що уособлює Серце (Максим Булгаков), — тісно взаємопов'язані між собою, а часом навіть перетинають «кордони» історій власних персонажів.

Для сценічного вирішення опери характерний тотальний символізм. Увертюра опери «Безкінечне очікування», основна частина її сценографії у вигляді круглої похилої сцени-годинника, навіть сама структура опери стають своєрідними метафорами довічного ув'язнення. Коло, що обертається під нахилом у бік глядача, символізує безнадійність ситуації, певну замкненість, виштовхування людини до соціальних низів. Червоні «нитки», що виходять із цього кола, підкреслюють важливі драматургічні моменти, зокрема, вкоріненість у замкнений простір або втрату дитини (довічно засудженим жінкам заборонено народжувати дітей).

Білий сценічний одяг з червоними елементами у співачок-акторок вочевидь натякає на доволі шаблонно-схематичне уявлення про чисту жіночу душу (білі сукні і білизна), забагрянену гріхом (червоні деталі). Варто відзначити також відеоряд на екрані (задник сцени), що дозволяє глядачеві краще зрозуміти стан героїнь, пояснює їхній настрій часом абстрактними, а іноді й прямими вказівками на конкретні події або почуття того, хто говорить або співає в цей момент.

Цікавим також є мовне вирішення опери. Мова «ПЕНІТА.опера» жива, тут спілкуються і співають українською, російською, суржиком, уживають ненормативну лексику з елементами тюремного жаргону.

Це дає змогу пересічному глядачеві подумки вийти з глядацької зали та перенестися до іншої реальності, яка насправді існує, навіть якщо більшість із нас воліють її ігнорувати чи просто не звертати уваги.

Щодо музики, то тут вражає різноманіття жанрів та їхні несподівані поєднання, що наближає характер цієї опери до природи оперети (хоча композитор у своїх коментарях говорить про взаємопов'язаність всіх жанрів у цьому творі та надає нам лише приблизне уявлення щодо природи жанру цього твору). Мінімалістичними засобами тут передано радше настрої та забарвлення сцени, а переосмислення традиційних пісень-арій наштовхує на думку про чергову трансформацію оперного жанру на початку XXI століття.

Нетипові поєднання стереотипних жанрових конструкцій підсвідомо примушують почути «новими вухами» навіть здавалося б традиційні мотиви, відчуття їхню абсурдність або недоречність в сучасному творі. Унаслідок цього мимоволі відбуваються естетичні переоцінки та оновлення мови сучасного музичного театру.

Твір складається з 24 частин¹ (їх у «ПЕНІТА.опера» стільки, скільки годин у добі), увертюри та фінальних поклонів. Важливим є співставлення та поєднання частин, те смислове «тертя», яке виникає на межі між окремими номерами, а також ті «арки» між окремими частинами, які вибудовують творці вистави. До прикладу, впадає в око «арка» між частиною 1 «Санаторій», де глядачу пропонують дізнатися про всі переваги тюремного життя, та частиною 17 «Не санаторій», де удавані переваги постають у цілком новому світі, переваги перетворюються на «переваги» у лапках. Частина 2 «Пісня Ідилії» та частина 19 «День Бабака» починаються цитатою з «Божественної комедії» Данте Аліґ'єрі: «На півшляху свого земного світу...». Початкові рядки «Пекла» вибудовують арку-місток, вони, немов Вергілій у Данте, ведуть глядача від думки про те, що «всі, хто сидять в тюрмі, заслуговують на це, їм там добре і там їхнє місце», через опис тамтешнього побуту та життя жінок до думки: «А чи так воно насправді? Чи була справедливість у їхньому вирокі?». Дуже схожі, здавалося б, за формою та змістом, у різних частинах твору вони сприймаються у цілком іншому ключі. Це враження підсилюють цеглини, які солістки ставлять перед собою, немов відмежовуючись від соціуму.

¹ 24 номери «ПЕНІТА.опера» мають такі назви: 1. «Санаторій»; 2. «Пісня Ідилії»; 3. «Дозвілля»; 4. «Медея та Еет»; 5. «Дитинство»; 6. «Це глина»; 7. «Заміжжя»; 8. «Пісня про зубату вагіну»; 9. «Пісня Віолончелі»; 10. «Танок Долі»; 11. «Пісня про принца»; 12. «Злочин»; 13. «Історія Віолончелі»; 14. «Пісня про ніж»; 15. «Після балу»; 16. «Суд»; 17. «Не санаторій»; 18. «Вівці»; 19. «День Бабака»; 20. «Танго з рододендроном»; 21. «Наснилося»; 22. «Пісня про дітей»; 23. «Бажання»; 24. «Пісня про щастя».

Цікавим є поєднання тексту з грецької міфології та мелодії шансонної пісні у четвертій частині «Медея та Еет», яку виконує Віолончель. Такі далекі культурні явища в обставинах жіночої колонії парадоксальним чином більш ніж доречно та точно передають світ ув'язнених. У частині 12 «Злочин» майстерно поєднано звуки гостріння ножів, що лунають як гіпгопово-реповий біт, та накладений на нього речитативно-реповий монолог засудженої. Драматичним апогеєм опери стає частина 16 «Суд», де музикант квартету зачитує з крикливо-істеричною інтонацією статті з Кримінального кодексу України, у той час як ув'язнені ходять колом. Завершується частина гучним падінням книжки на підлогу — кримінальну справу закрито.

Останні п'ять частин — «Танго з рододендроном», «Наснилося», «Пісня про дітей», «Бажання», «Пісня про щастя» — є центральними за драматичним напруженням та емоційним впливом на глядацьке сприйняття. Вони прямо ставлять питання про можливість змінити себе в неволі, про те, чи є в цьому сенс, якщо за будь-якої відповіді до кінця життя доведеться сидіти за ґратами. Недаремно саме тут розміщено і сцену абортів як неможливості продовження життя за таких умов та й загалом доречності народження нового життя у «тому» світі. Остання частина, як логічне і, можливо, трішки романтизоване завершення опери, показує роздягання жінок до спідньої білизни як їхнє очищення від минулих злочинів, а реальний дощ на екрані та символічний дощ-конфеті як знак омивання та очищення завершують оперу.

Висновки. Російсько-українська війна і потужний опір російській культурній експансії вкотре довели українському суспільству, що не існує мистецтва поза політикою. Гостра соціально-політична ситуація підштовхує до пошуків нових партнерств — навіть між тими організаціями й інституціями, які раніше рідко взаємодіяли. Соціальний проєкт «Довічно важливо» і реалізована в його межах оперна вистава «ПЕНІТА.опера» довела, що від співпраці митців і правозахисників виграють всі, а насамперед суспільство.

Очевидно, що мистецький вплив на соціальні зрушення не є прямолінійним. Суттєве залучення медій до висвітлення подій проєкту було покликане звернути увагу насамперед на суспільну проблему (можливість перегляду вироків довічно ув'язнених жінок) і лише після цього — на соціально-документальну оперу як подію мистецьку, яка стала несподівано яскравим явищем в полі сучасної української культури.

Навіть беручи за основу документальний матеріал, автори опери далекі від того, щоб претендувати на роль «хронікерів». Їхній вплив на глядача, хоч і включає раціональні аргументи, базується насамперед на емоційному впливі на аудиторію, прагненні викликати розуміння і співчуття до героїнь. Зрештою, такі мистецькі проєкти нагадують про людей, яких більшості суспільства легше не помічати, про їхні проблеми, необхідність взаємоповаги

і пошановання гідності кожної людини. Одночасно з напрацюванням суспільного консенсусу необхідно починати серйозну розмову про зміни на законодавчому рівні. Отже, можемо зафіксувати три етапи впливу мистецького твору/події на соціальні зміни: емпатія — дискусія — законодавча фіксація змін, або емоційно-чуттєва реакція — раціональне обґрунтування — формальна фіксація нових ціннісних орієнтирів суспільства.

Приклад «ПЕНІТА.опера» доводить, що сучасний музичний театр може стати дієвим інструментом правозахисту, джерелом високоякісної мистецької творчості та соціальної свідомості. Соціальна опера може спонукати до розв'язання соціальних проблем, підвищувати рівень обізнаності у них, сприяти суспільному діалогу, викликати емпатію до дискримінованих суспільних груп та надихати на реальні зміни у конкретних громадах.

Перевага мистецького твору полягає у його здатності доносити певні ідеї через зрозумілі всім історії, емоційно залучати аудиторію і надихати її на роздуми.

Література

1. Головненко А. «Пеніта опера» — мотив для колонії та філармонії // *Коридор: журнал про сучасну культуру*. Дата оновлення: 01.08.2019. URL: <http://korydor.in.ua/ua/stories/penita-opera-motiv-dlya-kolonii-i-filarmonii.html> (дата звернення: 30.03.2023).
2. Голоси довічного ув'язнення у соціальному проєкті «Довічно важливо» // *Cultures Bridges*. [2019, грудень] URL: http://culturebridges.eu/success_stories/dovichno-vazhlyvo (дата звернення: 30.03.2023).
3. Горчинська О. Жінки за ґратами. Що ми про них знаємо? // *NV*. Дата оновлення: 14.05.2019. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/-50021389.html> (дата звернення 30.03.2023).
4. Діденко А. «Довічно важливо». Загальна ситуація // *Права людини в Україні: Інформаційний портал Харківської правозахисної групи*. Дата оновлення: 11.11.2019. URL: <https://khp.org/1573477230> (дата звернення 30.03.2023).
5. Діденко А. Мистецько-науково-практичний проєкт «Довічно важливо» // *Права людини в Україні: Інформаційний портал Харківської правозахисної групи*. Дата оновлення: 15.11.2019. URL: <https://khp.org/1573807325> (дата звернення 30.03.2023).
6. Жежера В. Покаяння окаянних // *Критика*. 2019. Число 5–6. С. 24–25.
7. Киценко Т. Пеніта ля трагедія: лібрето до опери // *ukrdramahub: портал сучасної української драматургії*. URL: <https://ukrdramahub.org.ua/play/penita-lya-trahediya> (дата звернення: 30.03.2023).
8. Найдюк О. *Метаморфози сучасної опери: документальна оперета «Пеніта» про довічно ув'язнених жінок* // *LB.ua*. Дата оновлення: 13.10.2020. URL: https://lb.ua/culture/2020/10/28/469228_metamorfozi_suchasnoi_operi.html (дата звернення: 30.03.2023).
9. *Пенітенціарна пробація* // *Пробація України: офіційний веб сайт*. URL: https://www.probaton.gov.ua/?page_id=136 (дата звернення: 30.03.2023).

Соціальна опера може звернути увагу на ті теми, які зазвичай не надто популярні в публічному дискурсі або медіях. Формування аудиторії таких вистав сприяє об'єднанню однодумців, які під час таких подій безпосередньо зустрічаються в одному залі або просторі. Водночас творці та учасники таких подій можуть стати промоутерами важливих соціальних змін: збирати кошти, організовувати заходи та брати участь для важливих для громади співзвучних проєктах.

Проєкт «Довічно важливо» доводить, що його втілення не було би можливе без співпраці різних зацікавлених сторін: митців різного фаху, мистецьких спілок, культурних менеджерів, правозахисників, правників-науківців з різних країн світу, активістів та медіа. Соціальна опера кидає виклик стереотипам вже тому, що й сама не є стереотипним явищем. Руйнуючи суспільні бар'єри і упередження, вона водночас бореться із застарілою мистецькою естетикою та консервативним поглядом на можливості і завдання сучасного музичного театру.

References

1. Didenko, A. (2019, November 11). "Dovichno vazhlyvo". *Zahalna sytuatsiia [Vitally Important. Overall situation]*. *Prava liudyny v Ukraini: Informatsiynyi portal Kharkivskoi pravozakhysnoi hrupy*. Retrieved from <https://khp.org/1573477230> [in Ukrainian].
2. Didenko, A. (2019, November 15). *Mystetsko-naukovo-praktychnyi proiekt "Dovichno vazhlyvo" [Art-scientific-practical project Vitally Important]*. *Prava liudyny v Ukraini: Informatsiynyi portal Kharkivskoi pravozakhysnoi hrupy*. Retrieved from <https://khp.org/1573807325> [in Ukrainian].
3. *Holosy dovizhnoho uviaznennia u sotsialnomu proekti "Dovichno vazhlyvo" (2019, December)*. [Voices Behind Bars Unite in Vitally Important Social Project]. Retrieved from http://culturebridges.eu/success_stories/dovichno-vazhlyvo [in Ukrainian].
4. Holovnenko, A. (2019, August 1). "Penita opera" — motyv dlia kolonii ta filarmonii [Penita Opera — a motive for the colony and the Philharmonic]. *Korydor: zhurnal pro suchasnu kulturu*. Retrieved from <http://korydor.in.ua/ua/stories/penita-opera-motiv-dlya-kolonii-i-filarmonii.html> [in Ukrainian].
5. Horchynska, O. (2019, May 14). *Zhinky za hratamy. Shcho my pro nykh znaiemo? [Women behind bars. What do we know about them?]*. *NV*. Retrieved from <https://nv.ua/ukr/opinion/-50021389.html> [in Ukrainian].
6. Kytsenko, T. (2019) *Penita lia trahediia: libretto do opery [Penita la tragedia: libretto for an opera]*. *ukrdramahub: portal suchasnoi ukrainskoi dramaturhii*. Retrieved from <https://ukrdramahub.org.ua/play/penita-lya-trahediya> [in Ukrainian].
7. Naidiuk, O. (2020, October 13). *Metamorfozy suchasnoi opery: dokumentalna opereta "Penita" pro dovizhno uviaznenykh zhynok [Metamorphoses of modern opera: Penita documentary operetta about women imprisoned for life]* *LB.ua*. Retrieved from https://lb.ua/culture/2020/10/28/469228_metamorfozi_suchasnoi_operi.html [in Ukrainian].

10. Семерин Х. Театр насильства // Ukraine. Culture. Creativity. Дата оновлення: 09.07.2020. URL: <https://uaculture.org/texts/teatr-nasylstva/> (дата звернення: 30.03.2023).
11. Сіренко Л. «Де шукати сучасну оперу?» # 4: Золтан Алмаші та опера «Пеніта» // The Claquers Classical Music Podcast. Дата оновлення: 09.08.2020. URL: <https://theclaquers.com/posts/4055> (дата звернення: 30.03.2023).
8. Penitentsiarna probatsiia (2019). [Penitentiary probation] *Probatsiia Ukrainy: ofitsiyni veb sait*. Retrieved from https://www.probat.gov.ua/?page_id=136 [in Ukrainian].
9. Semeryn, Kh. (2020, July 9). Teatr nasylstva [Theater of violence]. *Ukraine. Culture. Creativity*. Retrieved from <https://uaculture.org/texts/teatr-nasylstva/> [in Ukrainian].
10. Sirenko, L. (2019, August 9). "De shukaty suchasnu operu?" # 4: Zoltan Almashi ta opera "Penita" ["Where to find modern opera?" # 4: Zoltan Almashi and the Penita opera] *The Claquers Classical Music Podcast*. Retrieved from <https://theclaquers.com/posts/4055> [in Ukrainian].
11. Zhezhera, V. (2019). Pokaiannia okaiannykh [Repentance of the wretched]. *Krytyka*, 5–6, 24–25 [in Ukrainian].

Koliada A.

Contemporary Music Theater as an Instrument of Human Rights Protection: PENITA.opera and Vitally Important Social Project

Abstract. The paper discusses Vitally Important Social Project addressing women imprisoned for life in Ukraine, which consists of an opera performance, a photo exhibition, and a series of conferences in several cities of Ukraine. The grounds of the project were considered, namely the problem of attitude towards life prisoners in Ukraine and the legislation that regulates their rights and the possibility of early release. The study offers a holistic analysis of the music theater performance PENITA.opera in its connection with the current social problems of Ukrainian society. It was revealed that contemporary art projects are an effective tool in launching important social and political discussions. At the same time, the unusual themes of contemporary opera require its genre and type transformation, and the modification of established art forms. It is noteworthy that the short-term complex project, after its formal completion, has continued its life in the format of a repertoire performance of the Kyiv National Operetta. In conclusion, the article defines the role of social art projects in creating a common field for public debate. The characters of the documentary opera and photo exhibition evoke empathy in the viewer, and the art projects themselves bring together like-minded people who, by means of communication, convey new values to the public, join the media discussion, and influence public opinion and prompt fundamental changes in legislation. Since the beginning of the full-scale Russian invasion of Ukraine, the topic of colonies, imprisonment, and oppression has gained new relevance, and Vitally Important Social Project has become a part of a powerful postcolonial movement in Ukraine.

Keywords: social art, Vitally Important Social Project, human rights, documentary opera, postcolonialism.

Стаття надійшла до редакції 3.02.2023